

بررسی رابطه هوش موفق و همدلی با رشد اجتماعی کودکان پیش دبستانی

نصیره مقدم فر^۱، رضا قربان جهرمی*^۲، بیتا نصراللهی^۳، فریبرز باقری^۴

چکیده

مقدمه: هوش موفق و همدلی، از مؤلفه‌های مهم تربیت کودک هستند که می‌توانند به رشد اجتماعی کودکان کمک کنند. مطالعه حاضر با هدف بررسی رابطه هوش موفق و همدلی با رشد اجتماعی کودکان پیش دبستانی انجام شد. روش: روش پژوهش در این مطالعه توصیفی از نوع همبستگی بود.

روش پژوهش: جامعه آماری پژوهش شامل کودکان پیش دبستانی شهر تهران سال ۱۳۹۸ بود که تعداد ۳۷۰ کودک به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. به منظور گردآوری داده‌ها از مقیاس رشد اجتماعی واینلند (۱۹۵۳)، پرسشنامه همدلی بریانت و پرسشنامه هوش موفق استفاده شد، به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها به کار گرفته شد. یافته‌ها: همدلی تأثیر مستقیمی بر رشد اجتماعی داشت ($P < 0/001$; $\beta = 0/26$) و هوش موفق تأثیر غیرمستقیم بر رشد اجتماعی کودکان داشت ($P < 0/02$; $\beta = 0/13$)، داده‌ها با آزمون‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: نتایج تحلیل نشان داد که بین هوش موفق و رشد اجتماعی دانش‌آموزان، همبستگی مستقیم معنی‌دار وجود داشت همچنین بین همدلی و رشد اجتماعی، همبستگی معنی‌دار نبود. در نهایت نتایج تحلیل رگرسیون به منظور تبیین سهم هر یک از متغیرهای هوش موفق، همدلی به تفکیک در پیش‌بینی رشد اجتماعی نشان داد که از بین دو متغیر مورد مطالعه، متغیر هوش موفق بیشترین سهم را در تبیین رشد اجتماعی دانش‌آموزان داشت.

نتیجه‌گیری: متغیرهای همدلی و هوش موفق با رشد اجتماعی کودکان پیش دبستانی رابطه مثبتی با هم دارند.

کلیدواژه‌ها: رشد اجتماعی "کودکان پیش دبستانی همدلی" هوش موفق

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۱۳ **تاریخ پذیرش نهایی:** ۱۴۰۰/۳/۴

استناد: مقدم فر ن، قربان جهرمی ر، نصراللهی ب، باقری ف. بررسی رابطه هوش موفق و همدلی با رشد اجتماعی کودکان پیش دبستانی، خانواده و بهداشت، ۱۴۰۰؛ ۱۱(الف): ۲۸-۳۹

^۱ - دانشجوی دکتری، روانشناسی عمومی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. 0000-0001-5934-9512
Nasireh.moghadam@gmail.com

^۲ - استادیار، گروه روانشناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. 0000-0002-0295-5295 (نویسنده مسئول)
(ایمیل: trghorban@gmail.com)

^۳ - استادیار، گروه روانشناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. 0000-0002-1102-7001
Dr.bitanasrolahi@gmail.com

^۴ - دانشیار، گروه روانشناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. 0000-0001-5150-264X
F.bagheri@srbiau.ac.ir

توجه به کودکان و مراقبت از رشد اجتماعی آنان نه تنها زندگی سالم در دوران کودکی را تضمین می‌کند، بلکه شرایط برخوردارگی از زندگی سالم در دوران بزرگسالی را نیز فراهم می‌کند، نخستین سال‌های زندگی کودک به علت سرعت بالای رشد، یادگیری و تجربیاتی که پایه و اساس یادگیری‌های دوره بعد به ویژه دبستان است از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد (۱). پیش‌دبستانی به عنوان یکی از مهم‌ترین دوران زندگی کودکان می‌تواند رشد اجتماعی آنان را تحت تأثیر قرار داده و عدم توجه به این دوره مهم زندگی رشد و پیشرفت کودک را با مخاطرات جدی روبرو می‌کند (۲). رشد اجتماعی به عنوان بخش مهمی از رشد همه جانبه کودکان تأثیرات مثبت و منفی بر سلامت روان آنان برجای گذاشته و کودکان دارای رشد اجتماعی مناسب در پایداری رابطه، همیاری، اطاعت از قوانین، حساس بودن نسبت به دیگران و در صورت لزوم مهار احساسات منفی خود موفق‌تر عمل می‌کنند (۳). هنگامی که این کودکان بزرگ‌تر می‌شوند، قادر به برقراری روابط سالم با دیگران و مشارکت در فعالیت‌های گروهی بوده، روابط شادتری را تجربه می‌کنند و از احساس موفقیت بیشتری برخوردارند. همچنین می‌توانند به حقوق و احساسات دیگران احترام بگذارند، از خواست‌های نامناسب دوری کنند و در صورت نیاز از دیگران درخواست کمک نمایند (۴). رشد اجتماعی شامل تحول مثبت در روابط میان خود و دیگران بوده و همچون سایر جنبه‌های رشد متأثر از طبیعت، آموزش و پرورش است. پیشرفت در زمینه رشد اجتماعی دستیابی به سطحی از مهارت در روابط اجتماعی را در پی دارد که افراد را قادر به زندگی سازگارانانه با دیگران می‌نماید (۵). هم‌راستا با رشد اجتماعی، از عوامل موثر بر مهارت‌های اجتماعی می‌توان به هوش موفق اشاره نمود. در مطالعه ای هوش موفق با میزان توانایی فرد در ابراز همدلی با دیگران مرتبط است، توان همدلی با دیگران به صورت ویژه‌ای به فرد کمک می‌کند تا در ابعاد مردم‌آمیزی و صمیمیت در حوزه روابط اجتماعی کارکردی موفق‌تر داشته باشد (۶). نشانه‌ها و جلوه‌های همدلی از اوایل کودکی ظاهر شده و به عنوان یکی از توانایی‌های هیجانی مهم در زندگی اجتماعی نقش اساسی ایفا می‌کند (۷). همچنین این توانایی در دوران پیش‌دبستانی ایجاد شده و در رفتارهای نوع دوستانه نقش به‌سزایی دارد (۸). با گسترش توانایی‌های زبانی کودک، بیان احساس‌های همدلانه به صورت کلامی خود را نشان داده و بدین ترتیب همدلی با همراهی تفکر، منجر به توسعه همدلی در کودک می‌گردد و امکان تجسم افکار و ادراک دیگران را فراهم می‌آورد (۹). از آنجایی که تفکر کودک از خلال تجربه‌های اجتماعی وی تحول یافته و با ایجاد کارکردهای عالی شناختی (۱۰)، امکان برقراری روابط واقعی در او میسر می‌شود، از این روی می‌توان دریافت که کودکان فاقد سطوح بالای مهارت‌های اجتماعی، نه تنها قادر به تعامل موفقیت‌آمیز با همسالان خود نیستند، بلکه رفتارهای مشکل‌دار درونی سازی شده (مانند احساس غمگینی، افسردگی و تنهایی) و رفتارهای مشکل ساز برونی سازی شده (مانند پرخاشگری جسمانی یا کلامی، مهار ضعیف خلق و بحث کردن با دیگران) را بیشتر تجربه می‌کنند (۱۱). همدلی با ویژگی اصلی به اشتراک گذاشتن احساسات و عواطف به عنوان توانایی پذیرش دیدگاه فرد دیگر و تجربه افکار و احساسات آن فرد به شمار می‌رود (۱۲) و شامل دو جنبه عاطفی به معنی فهم و درک هیجان‌ات دیگران و بعد شناختی به معنای تجربه هیجان‌ات دیگران و عکس‌العمل‌های مناسب در زمان مواجهه با حالات عاطفی مربوط به فرد دیگر است (۱۳، ۱۴). همدلی در تعهدات بین شخصی و تعاملات اجتماعی (۱۵)، کیفیت روابط خانوادگی و نوع دوستی (۱۶)، ایجاد دوستی و حفظ آن (۱۷)، تنظیم رفتار اجتماعی، انسجام خانوادگی، حمایت والدینی و پاسخگویی در روابط (۱۸) و ایجاد رفتارهای اجتماعی و حفظ روابط بین شخصی (۱۹) نقش اساسی ایفا نموده و نوعی توانایی برای تجربه هیجان‌های دیگران فراهم می‌کند و به فرد امکان می‌دهد خود را با آنچه درباره وی احساس و فکر می‌کنند هماهنگ سازد، با محیط پیرامون خود ارتباط برقرار و از وارد کردن آسیب به افراد دیگر خودداری کند (۲۰). دانشمندانی که آزمون‌های هوش موفق را ابداع کرده‌اند معتقدند که اول باید هوش موفق را تعریف کرد و بعد به تدوین آزمون برای اندازه‌گیری هوش موفق پرداخت. در صورتی که دانشمندانی که به تعریف عملیاتی هوش موفق معتقدند، سعی می‌کنند هوش موفق را بر اساس روشی که اندازه‌گیری می‌شود، تعریف کنند و این مسأله باعث بروز استدلال دوری می‌شود. مشکل دوم این است که ظاهراً تعاریف عملیاتی، مانع درک دقیق ماهیت هوش موفق می‌گردند، و شاید بتوان گفت که جلوی پیشرفت‌های جدید را در این حوزه می‌گیرند. زیرا آزمون‌های قدیمی و مورد تأیید، معیار ارزیابی آزمون‌های هوشی جدید بوده و هر قدر آزمون جدید با آزمون‌های قدیمی مطابقت بیشتری داشته باشد، معتبرتر ارزیابی می‌شود. در صورتی که در

مباحث مربوط به اندازه‌گیری کمیت‌های مختلف، همیشه این احتمال هست که در آینده ابزارهایی که از ابزارهای فعلی خیلی بهتر باشند، ابداع گردند (۲۲). هوش موفق، مجموعه یکپارچه‌ای از توانایی‌های مورد نیاز برای موفقیت در زندگی است که فرد آن را درون بافت فرهنگی-اجتماعی خود تعریف می‌کند. به عبارت دیگر هوش موفق ترکیبی از توانایی‌های تحلیلی، خلاق و عملی است که به افراد برای سازگاری، انتخاب و تغییر محیط به منظور رسیدن به اهداف خود در زندگی، با توجه به بافت فرهنگی-اجتماعی کمک می‌کند. موفقیت تنها در بافت فرهنگی-اجتماعی خود فرد تعریف می‌شود؛ افراد از طریق تشخیص و تقویت نقاط قوت خود و تشخیص همزمان نقاط ضعف‌شان و پیدا کردن راه اصلاح یا جبران، به طور موفقیت‌آمیزی باهوشند. افراد دارای هوش موفق، با برقراری تعادل میان توانایی‌های تفکر تحلیلی، خلاق و عملی قادر به انطباق با محیط، تغییر آن و انتخاب محیط هستند (۲۳). در حوزه هوش موفق، نظریه‌های متفاوتی ارائه شده است. همانند تعاریف هوش موفق، نظریه‌های هوش موفق نیز بسیار متفاوت هستند که در این باره می‌توان به نظریه یادگیری، زیست شناختی، روانسنجی، پیازه، شناختی-پردازشی، فرهنگی-محیطی و هوش‌های موفق چندگانه اشاره کرد. نظریه مبنایی پژوهش حاضر، هوش انسان موفق، به نوعی با انواع نظریه‌ها در مورد هوش موفق ارتباط نزدیکی دارد ولی به دلیل تفاوت‌های نظری مهم، به عنوان یک نظریه مستقل مطرح می‌شود. استرنبرگ (۱۹۹۷) معتقد است که برداشتهای موجود از مفهوم هوش موفق بسیار محدودند و فقط بخش کوچکی از هوش موفق را مد نظر قرار می‌دهند. آن‌ها در نشان دادن توانش‌های هوش موفق که شامل توانش سازگاری، شکل دهی و انتخاب محیط برای رسیدن به هدف‌های فردی در درون بافت فرهنگی-اجتماعی است با شکست روبرو می‌شوند. هوش موفق میان انطباق، تغییر و انتخاب محیط، تعادل برقرار می‌کند. در اکثر موارد، افراد در ابتدا تلاش می‌کنند با محیط منطبق شوند یا آن را تغییر دهند، اما اگر تلاش‌شان بی‌فایده باشد و شکست بخورند، محیط جدیدی را انتخاب می‌کنند که ممکن است بهترین گزینه باشد (۲۴، ۲۵).

پژوهش‌های متعددی به بررسی ارتباط بین رفتار همدلانه و سازگاری اجتماعی، مسئولیت‌پذیری، رفتارهای اجتماعی و پرخاشگری پرداخته‌اند. از جمله پیکوارز و همکاران در پژوهشی تحت عنوان میزان سازگاری اجتماعی در کودکان پیش‌دبستانی: مدل سازی تأثیر هوش موفق، رشد اجتماعی و جنیست نشان دادند که هوش موفق در کودکان می‌تواند میزان سازگاری اجتماعی را پیش‌بینی می‌کند (۲۶). بین همدلی با رشد شایستگی‌های اجتماعی در دانش‌آموزان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد هیم و همکاران (۲۷). همچنین پژوهش‌ها نشان می‌دهند بین همدلی و رشد اجتماعی ارتباط مثبت وجود دارد (۲۸). در همین راستا مطالعات انجام شده نشان داد همدلی می‌تواند رشد اجتماعی در کودکان را افزایش دهد (۲۹). مطالعات چندی نیز به بررسی نقش همدلی در کاهش پرخاشگری، افزایش رفتارهای اجتماعی، درک اجتماعی عاطفی، سازگاری اجتماعی پراخته و ارتباط بین این دو را نشان داده‌اند (۳۰، ۳۱).

تغییر سبک زندگی و پیچیدگی جوامع امروزی و بروز مشکلات روانشناختی و رفتاری در کودکان و نوجوانان لزوم پرداختن به فرآیند رشد اجتماعی آنان و مطرح نمودن راهبردهای صحیح به منظور تقویت و بهبود روابط اجتماعی در سنین کودکی را بیش از پیش نمایان می‌سازد. با توجه به آنچه گفته شد، در یک برنامه پیشگیرانه و دوراندیشانه لزوم آماده‌سازی کودکان خردسال برای تسهیل در رشد اجتماعی، یکی از مهم‌ترین اهداف نظام تعلیم و تربیت در هر جامعه‌ای محسوب می‌شود. بر این اساس لازم است امکان رشد و تحول قابلیت‌های اجتماعی کودکان را پیش از آن که نیازمند اقدامات اصلاحی و جبرانی در آینده شود، فراهم آید. با توجه به اینکه هریک از متغیرها به صورت جداگانه در پژوهش‌های پیشین بررسی شده‌اند اما در پیشینه پژوهشی با در ارتباط با رابطه بین متغیر همدلی با رشد اجتماعی بررسی نشده و از آنجایی که به نظر می‌رسد این متغیرها می‌توانند به رابطه مستقیمی با هم داشته باشند. هدف از اجرای تحقیق، تعیین رابطه بین هوش موفق و همدلی با رشد اجتماعی دانش‌آموزان مقطع پیش دبستانی است. بدین بررسی رابطه هوش موفق و همدلی و رشد اجتماعی دانش‌آموزان مقطع پیش دبستانی مورد بررسی قرار گرفت.

روش پژوهش:

پژوهش حاضر از نوع طرح‌های توصیفی یا دقیق تر طرح همبستگی و از معادلات ساختاری استفاده شده است. به منظور گردآوری اطلاعات مورد نیاز این پژوهش، همانگونه که پیش از این گفته شد، از شاخص همدلی و هوش موفق و پرسشنامه رشد اجتماعی استفاده گردید. به منظور اجرای ابزار مربوط به شاخص همدلی و هوش موفق، از آزمودنی‌ها خواسته شد تا برای هر گویه گزینه مناسب را انتخاب نمایند. به منظور انتخاب نمونه از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای استفاده شد. جامعه‌آماري پژوهش شامل کودکان پیش‌دبستانی شهر تهران در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بود. برای این منظور ابتدا به صورتی تصادفی از بین مناطق ۲۲ گانه شهر تهران ۵ منطقه انتخاب و از هر منطقه ۴ مرکز پیش‌دبستانی و از هر مرکز ۳ کلاس انتخاب و در نهایت پرسشنامه‌ها به نسبت کودکان در هر مرکز توزیع شد. در این پژوهش حجم نمونه برای هر سؤال ۵ آزمودنی و به طور کلی با توجه به تعداد گویه‌های پرسشنامه، ۳۷۰ نفر در نظر گرفته شد که برای جلوگیری از احتمال ریزش نمونه ۴۵۰ پرسشنامه میان کودکان پیش‌دبستانی توزیع شد. پرسشنامه‌ها به مدت ۶۰ روز بر روی دانش‌آموزان اجرا شد. لازم به ذکر است توضیحات لازم در مورد آگاهی از اهداف مطالعه، مشارکت داوطلبانه، رعایت حریم خصوصی، حفظ اسرار، عدم ثبت مشخصات شناسایی، حق انصراف از ادامه در همه مراحل جمع‌آوری داده‌ها در مطالعه ارائه و رضایت آن‌ها برای شرکت در مطالعه و تأیید کمیته اخلاق و درجه کد کمیته اخلاق (۱۳۹۸، ۲۲۳، IR. IAU. SRB. REC) نیز اخذ شد. اطلاعات به‌دست‌آمده از اجرای پرسشنامه‌ها از طریق نرم‌افزار Spss-V23 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

در پژوهش حاضر سه نوع ابزار استفاده شد که عبارت بودند از: مقیاس مربوط به همدلی، مقیاس مربوط به هوش موفق و مقیاس مربوط به رشد اجتماعی، دانش‌آموزان هر ابزار را به طور انفرادی تکمیل نمودند و آزمایشگر قبل از اجرا، توضیحات لازم را جهت تکمیل پرسشنامه ارائه می‌داد.

پرسشنامه همدلی^۱ (BEQ):

به منظور بررسی میزان همدلی از پرسشنامه همدلی Bryant (۱۹۸۲) (۳۳) استفاده شد. این پرسشنامه، شامل ۲۱ گویه است که به صورت مثبت یا منفی پاسخ داده می‌شود. پاسخ مثبت گرایش به همدلی و پاسخ منفی عدم گرایش به همدلی را نشان می‌دهد. نمره همدلی با جمع جبری پاسخ‌ها به دست می‌آید. به منظور بررسی کفایت روایی سازه‌ای این پرسشنامه، ضریب همبستگی نمرات حاصل از آزمون فوق را با نمرات پرخاشگری، محبوبیت، عدم محبوبیت و رفتار جامعه‌پسند محاسبه و روایی آن مطلوب گزارش شده است. همچنین ضریب پایایی این پرسشنامه به روش باز آزمایی ۰/۷۷ بدست آمد که حاکی از پایایی مناسب این پرسشنامه است. در ایران نیز عارف‌روایی و پایایی این آزمون را برای دانش‌آموزان ایرانی مطلوب گزارش کرده است. پایایی این پرسشنامه نیز، به روش بازآزمایی با فاصله دو هفته ۰/۷۹ بدست آمد. همچنین همبستگی منفی بین نمرات همدلی با پرخاشگری آشکار ۰/۴۲ و پرخاشگری ارتباطی ۰/۳۷ و رابطه مثبت پرسشنامه مذکور با رفتار جامعه‌پسند ۰/۳۸ در دانش‌آموزان، حاکی از روایی سازه مناسب این ابزار بود (۳۴).

پرسشنامه هوش موفق استرنبرگ^۲ (۲۰۰۵):

پرسشنامه هوش موفق شامل ۳۶ خرده‌آزمون می‌باشد، که ۳ خرده‌مؤلفه‌های تحلیلی، خلاق و عملی را اندازه‌گیری می‌کند. این پرسشنامه دارای ۳۶ سؤال می‌باشد که هر مؤلفه شامل ۱۲ سؤال است. ۱۲ سؤال اول مؤلفه‌های تحلیلی، ۱۲ سؤال دوم مؤلفه‌های خلاق و ۱۲ سؤال آخر مؤلفه‌های عملی را می‌سنجند. افراد بر روی یک مقیاس پنج درجه‌ای (عالی=۵، خیلی خوب=۴، خوب=۳، نسبتاً خوب=۲، ضعیف=۱) به سوالات پاسخ می‌دهند. حداکثر نمره در این آزمون ۱۸۰ و حداقل نمره ۳۶ نمره خواهد بود که این نمره‌ها به ترتیب با هم جمع می‌شوند و یک نمره کل برای هر آزمون به‌دست می‌آید که میزان هوش موفق او را نشان می‌دهد (۳۶). پایایی پرسشنامه فوق در تحقیقات

¹ Bryant's Empathy Questionnaire

² Sternberg Successful Intelligence Questionnaire

متعددی توسط استرنبرگ (۲۰۰۲، ۲۰۰۵، ۲۰۱۰) بین ۰/۷۲ تا ۰/۸۵ گزارش شده است. نگهبان سلامی و همکاران (۱۳۹۱) پایایی این پرسشنامه را بر اساس آلفای کرونباخ و بازآزمایی بین ۰/۷۴ تا ۰/۸۱ گزارش نمودند.

مقیاس مربوط به رشد اجتماعی:

مقیاس رشد اجتماعی واینلند (VSMS): آزمون رشد اجتماعی واینلند در سال ۱۹۵۳ توسط دال (۳۷) و توسط اخوت و دانشمند (۱۳۵۷) ترجمه و رواسازی گردید. این مقیاس توانایی فرد در برآوردن نیازهای عملی خود و قبول مسئولیت را سنجیده و دارای ۱۱۷ ماده است که از بدو تولد تا ۲۵ سالگی و بیشتر قابل استفاده است. سؤالات به صورت پلکانی و برای هر مقطع سنی (تا دوازده سال) به صورت مجزا ساخته شده است. ماده‌های این مقیاس شامل ۸ حیطة: خودیاری عمومی، خودیاری در خوردن، خودیاری در پوشیدن، خودرهبری، مشغولیات، جابجایی و تحرک، ارتباط و اجتماعی شدن می‌باشد. در هر ماده اطلاعات مورد نیاز نه از طریق موقعیت‌های آزمون بلکه از راه مصاحبه با مطلعین (والدین، پرستار، خواهر، برادر یا به طور کلی هر فردی که کودک را به خوبی بشناسد) به دست می‌آید. با توجه به نمرات کسب شده توسط فرد از مواد هشت گانه این مقیاس سن اجتماعی (SA) و بهره اجتماعی (SQ) شخص محاسبه می‌شود. این مقیاس بر روی ۶۲۰ نفر مرد و زن در هر یک از گروه‌های سنی (از تولد تا ۳۰ سالگی) هنجاریابی شده و ضریب روایی ۰/۸۷ و ضریب پایایی آن ۰/۹۲ گزارش شده است. در ایران نیز پایایی این مقیاس به روش بازآزمایی توسط براهنی در همه گزینه‌ها معادل ۰/۹۲ بدست آمد (۳۸).

یافته‌ها:

مشخصات دموگرافیک افراد شرکت کننده در جدول (۱) آورده شده است.

جدول ۱. شاخص‌های توصیفی بدست آمده از متغیرهای پژوهش

متغیرها	میانگین	انحراف استاندارد	کجی	کشیدگی
همدلی	۴۷/۷۳	۶/۱۷	۰/۴۳	۲/۸۰
هوش تحلیلی	۲۷/۵۴	۶/۶۵	۰/۰۳	۰/۴۰
هوش خلاق	۳۱/۹۸	۶/۱۹	۰/۳۲	۱/۳۴
هوش عملی	۲۶/۹۰	۴/۳۳	-۰/۴۱	۱/۱۴
هوش موفق	۸۶/۴۱	۱۴/۱۹	۰/۱۲	۰/۶۸
همدلی	۴۷/۷۳	۶/۱۷	۰/۴۳	۲/۸۰
خودرهبری	۷/۲۴	۲/۵۵	۰/۷۲	۲/۷۷
ارتباط	۸/۲۰	۲/۴۳	-۰/۰۷	۰/۷۵
اجتماعی	۸/۲۹	۲/۳۷	۱/۷۵	۲/۲۳
رشد اجتماعی	۸۳/۶۶	۱۹/۱۳	۰/۰۲	۰/۷۲

جدول ۱. شاخص‌های توصیفی بدست آمده از متغیرهای پژوهش

متغیرها	میانگین	انحراف استاندارد	کجی	کشیدگی
همدلی	۴۷/۷۳	۶/۱۷	۰/۴۳	۲/۸۰
هوش تحلیلی	۲۷/۵۴	۶/۶۵	۰/۰۳	۰/۴۰

جدول ۱. شاخص‌های توصیفی بدست آمده از متغیرهای پژوهش

متغیرها	میانگین	انحراف استاندارد	کجی	کشیدگی
هوش خلاق	۳۱/۹۸	۶/۱۹	۰/۳۲	۱/۳۴
هوش عملی	۲۶/۹۰	۴/۳۳	-۰/۴۱	۱/۱۴
هوش موفق	۸۶/۴۱	۱۴/۱۹	۰/۱۲	۰/۶۸
همدلی	۴۷/۷۳	۶/۱۷	۰/۴۳	۲/۸۰
خودرهبی	۷/۲۴	۲/۵۵	۰/۷۲	۲/۷۷
ارتباط	۸/۲۰	۲/۴۳	-۰/۰۷	۰/۷۵
اجتماعی	۸/۲۹	۲/۳۷	۱/۷۵	۲/۲۳
رشد اجتماعی	۸۳/۶۶	۱۹/۱۳	۰/۰۲	۰/۷/۲

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که از میان ابعاد رشد اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی، بیشترین میانگین مربوط به خودیاری در خوردن و کمترین میانگین مربوط به خودرهبی است. براساس نقاط وسط پرسشنامه‌ها می‌توان گفت که میانگین همدلی کودکان مورد مطالعه بیشتر از متوسط بوده است. در مورد رشد اجتماعی میانگین کل و بیشتر خرده مقیاس‌ها در حدود نقطه متوسط و کمی بالاتر از آن قرار می‌گیرد. مؤلفه‌های هوش موفق کمی پایین‌تر از نقطه وسط پرسشنامه برای هر سه مؤلفه‌ی هوش تحلیلی، هوش خلاق و هوش عملی قرار دارد.

رشد اجتماعی دانش‌آموزان پیش‌دبستانی طبق نمره معدل آن‌ها آزموده شد. با توجه به جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود که رشد اجتماعی دانش‌آموزان برابر $17/12 \pm 2/18$ می‌باشد در اینجا حداقل نمره رشد اجتماعی $9/17$ و حداکثر $19/99$ می‌باشد و ضریب چولگی $0/5$ - است که نشان دهنده این است که توزیع داده‌ها منفی است. میزان رشد اجتماعی دانش‌آموزان مورد مطالعه در حد متوسط است.

جدول ۲: توزیع پراکندگی رشد اجتماعی دانش‌آموزان مورد مطالعه

متغیر	n	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	حداکثر	حداقل
رشد اجتماعی	۴۵۰	۱۷/۱۲	۲/۱۸	-۰/۵۰۷	-۰/۰۱۱	۹/۱۷	۱۹/۹۹

جدول ۲: توزیع پراکندگی رشد اجتماعی دانش‌آموزان مورد مطالعه

متغیر	n	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	حداکثر	حداقل
رشد اجتماعی	۴۵۰	۱۷/۱۲	۲/۱۸	-۰/۵۰۷	-۰/۰۱۱	۹/۱۷	۱۹/۹۹

بر اساس اطلاعات جدول ۳ ملاحظه می‌شود که متوسط هوش موفق دانش‌آموزان برابر $122/15 \pm 19/58$ محاسبه گردیده که حداقل نمره هوش موفق 35 و حداکثر 167 می‌باشد. همچنین متوسط نمره همدلی دانش‌آموزان برابر $99/129 \pm 23/15$ محاسبه گردیده که حداقل نمره همدلی 70 و حداکثر 225 می‌باشد. در مجموع می‌توان گفت که آزمودنی‌ها از هوش موفق و رابطه همدلی متوسطی برخوردارند.

جدول ۳: توزیع پراکندگی نمره هوش هیجانی و همدلی آزمودنی ها

متغیر	n	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	حداکثر	حداقل
هوش موفق	۴۵۰	۱۲۲/۱۵	۱۹/۵۸	-۱/۰۴	۲/۱۶	۱۶۷	۳۵
همدلی	۴۵۰	۹۹/۱۲۹	۲۳/۱۵	-۰/۱۸۰	۱/۰۳	۲۲۵	۷۰

نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون چندمتغیری در جدول ۴ ضریب همبستگی ۰/۱۶۶ را بین متغیرهای هوش موفق و متغیر همدلی در یک طرف و رشد اجتماعی را در طرف دیگر نشان می‌دهد که با توجه به اطلاعات جدول ۵ این رابطه معنی‌دار است و بین هوش موفق و متغیر همدلی با رشد اجتماعی آزمودنی‌ها رابطه وجود دارد. این نتیجه که حاصل تحلیل رگرسیون از راه تحلیل واریانس ANOVA است نشان دهنده آن است که فرض تحقق تأیید می‌شود $P=۰/۰۱۸$ بنابراین بین هوش موفق و همدلی با رشد اجتماعی رابطه وجود دارد $F=۳/۴۶$.

جدول ۴: تحلیل رگرسیون چند متغیری

R	مجور R	مجذور R اصلاح شده در آزمون	خطای استاندارد
۰/۱۶۶	۰/۰۲۸	۰/۰۱۸	۲/۱۷

جدول ۵: تحلیل واریانس برای خطی بودن روابط بین متغیرهای مورد مطالعه

مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگن مجزورات	sig	F
۴۵/۸۷۶	۳	۱۶/۹۶۸	۰/۰۱۸	۳/۴۶
۱۷۸۲/۸۹۵	۴۴۷	۴/۶۱۸		
۱۸۲۸/۷۷۱	۴۵۰			

اطلاعات به دست آمده در مورد هوش موفق و همدلی در ارتباط با رشد اجتماعی که در جدول ۶ نشان داده شده است، مشخص است که متغیر هوش موفق در ارتباط با رشد اجتماعی دارای ضریب معنی‌دار بوده همچنین ضریب متغیر همدلی معنی‌دار است.

جدول ۶: ضرایب مربوط به رابطه بین هوش موفق و همدلی با رشد اجتماعی

مقدار ثابت	ضرایب استاندارد نشده		ضرایب استاندارد	t	sig
	B	خطای استاندارد			
مقدار ثابت	۱۵/۲۱۶	۰/۹۲۱	بتا	۱۶/۳۰۸	۰/۰۰۰
هوش موفق	۰/۰۱۴	۰/۰۰۶	۰/۱۳۲	۲/۴۸۲	۰/۰۱۳
همدلی	۰/۰۱۶	۰/۰۰۵	۰/۱۴۲	۳/۵۲۴	۰/۰۱۴

همانطور که از جدول ۷ مشاهده می‌شود می‌بینیم که بین هوش موفق و رشد اجتماعی آزمودنی‌ها رابطه وجود دارد.

جدول ۷: همبستگی بین هوش موفق و رشد اجتماعی

متغیرها	ضریب همبستگی	sig	N
هوش موفق و رشد اجتماعی	۰/۱۵۸	۰/۰۰۳	۴۵۰

چنانکه در جدول ۷ مشاهده می‌شود میزان ضریب همبستگی ۰/۱۵۸ بوده که در سطح ۰/۰۰۳ معنی‌دار است. بنابراین با اطمینان بیش از ۹۹ درصد می‌توان گفت که بین دو متغیر مذکور یک رابطه مستقیم و نسبتاً ضعیف وجود دارد

جدول ۸: ضریب همبستگی بین همدلی و رشد اجتماعی

متغیرها	ضریب همبستگی	sig	n
همدلی و رشد اجتماعی	۰/۱۵۲	۰/۰۰۴	۴۵۰

برای بررسی رابطه بین همدلی و رشد اجتماعی آزمودنی‌ها از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است که نتیجه آن در جدول ۸ مشاهده می‌شود. میزان ضریب همبستگی ۰/۱۵۲- بوده و سطح معنی‌داری آن ۰/۰۰۴ است. مشخص می‌شود که بین دو متغیر مذکور رابطه وجود دارد.

بحث و نتیجه گیری:

در مقاله حاضر، رابطه بین هوش موفق و همدلی با رشد اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی بررسی شد و سهم هر یک از عوامل هوش موفق و همدلی بر رشد اجتماعی افراد مطالعه و تعیین شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها، بیان‌کننده آن است که بین هوش موفق و رشد اجتماعی در سطح ۰/۰۱ رابطه معنی‌دار است. نتایج بدست آمده نشان داد که همدلی در رشد اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی مؤثر است. این نتایج با نتایج حاصل از پژوهش‌های (۱، ۲) همسو می‌باشد. در تبیین نتایج فوق می‌توان گفت سال‌های اولیه زندگی کودک دوره خاصی به شمار می‌رود که با سرعت بالای رشد، یادگیری و تجربیاتی که پایه و اساس یادگیری‌های دوره بعدی مشخص می‌شود. سنین پیش‌دبستانی به عنوان یکی از مهم‌ترین دوران زندگی کودک در رشد اجتماعی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. عدم توجه به این دوره مهم زندگی رشد و پیشرفت کودک را با مخاطرات جدی روبرو می‌کند (۳). رشد اجتماعی شامل تحول مثبت در روابط میان خود و دیگران بوده و همچون سایر جنبه‌های رشد متأثر از طبیعت، آموزش و پرورش است. اگرچه رشد و تکامل و درک متقابل در بدو تولد وجود دارد، اما بایستی در موقعیت‌های اجتماعی ایجاد و پرورش پیدا کنند. پیشرفت در زمینه رشد اجتماعی دستیابی به سطحی از مهارت در روابط اجتماعی را در پی دارد که افراد را قادر به زندگی سازگارانه با دیگران می‌نماید. اساس و منشأ مهارت‌های اجتماعی برگرفته از هوش موفق است. هوش موفق با میزان توانایی فرد در ابراز همدلی با دیگران مرتبط است. توان همدلی با دیگران به صورت ویژه‌ای به فرد کمک می‌کند تا در ابعاد مردم‌آمیزی و صمیمیت در حوزه روابط اجتماعی کارکرد موفق‌تری داشته باشد (۴). نشانه‌ها و جلوه‌های همدلی از اوایل کودکی ظاهر می‌شود و به عنوان یکی از توانایی‌های هیجانی مهم در زندگی اجتماعی نقش اساسی ایفا می‌کند. همدلی با ویژگی اصلی به اشتراک گذاشتن احساسات و عواطف، به عنوان توانایی پذیرش دیدگاه فرد دیگر و تجربه افکار و احساسات آن فرد به شمار می‌رود (۵) و شامل دو جنبه عاطفی به معنی فهم و درک هیجانات دیگران و بعد شناختی به معنای تجربه هیجانات دیگران و عکس‌العمل‌های مناسب در زمان مواجهه با حالات عاطفی مربوط به فرد دیگر است (۶). در همین راستا هیرن معتقد است اینکه افراد چقدر احساس کارآمدی و شایستگی می‌کنند و تا چه حد تفکر کارآمد دارند و به چه میزان در تعاملات اجتماعی خاص با مهارت رفتار می‌کنند، علاوه بر تکیه بر باور درونی خودشان نسبت به توانمندی‌هایشان در ارزیابی و انتخاب یک رفتار خاص، به توانایی خواندن دقیق احساسات دیگران و ظرفیت درک دیدگاه عاطفی دیگران نیز ارتباط دارد (۷). بنابراین همدلی، نوعی توانایی برای تجربه هیجان‌های

دیگران فراهم می‌کند و به فرد امکان می‌دهد خود را با آنچه درباره وی احساس و فکر می‌کنند هماهنگ سازد، با محیط پیرامون خود ارتباط برقرار کرده و از وارد کردن آسیب به افراد دیگر خودداری کند (۸). هنگامی که فرد موفق می‌شود کم و بیش معنای احساسی یک موقعیت را درک کند، می‌تواند در عواقب تصمیم‌گیری برای اقدام برای خود و دیگری تأمل کند و راه‌حلهایی برای تعارضات طراحی کند. از دیدگاه عاطفی، فرد قادر است تا حدی عواقب احساسی اعمال خاص را برای خود و دیگران یا همدلی با دیگران را در نظر بگیرد. بر این اساس به نظر می‌رسد شکل‌گیری همدلی در افراد می‌تواند به طور قابل ملاحظه‌ای منجر به ایجاد ظرفیت عاطفی برای شناسایی و پاسخ‌دهی به علائم هیجانی در تعامل اجتماعی، برقراری روابط مثبت با دیگران، ایجاد و گسترش اعتماد و روابط حمایتی دو جانبه می‌شود. این توانایی‌ها از جمله کیفیت‌های هیجانی محسوب می‌شوند و در رشد مهارت‌های هیجانی و عاطفی و تطابق با محیط اجتماعی نقش به‌سزایی ایفا می‌کند. بدین ترتیب کودک قادر به تجربه کافی از احساس خودکنترلی، اثربخشی و خودکارآمدی در محیط اجتماعی می‌گردد که این نتایج ارزشمند می‌تواند به عنوان انگیزه‌ای به منظور تلاش برای رفتارهای دلخواه و مطلوب اجتماعی عمل کرده و کودک را به فراگیری مهارت‌های رفتاری از جمله یادگیری مهارت‌های رفتار دوستانه با دیگران، مهارت‌های محاوره‌ای برای شروع و تداوم تعامل اجتماعی، مذاکره و ابراز وجود تشویق نمایند. با ایجاد مهارت‌های لازم برای ابراز رفتاری که کودک از آن اطلاع دارد، می‌تواند رفتارهای معینی را برای نظم برانگیختنی‌های هیجانی انتخاب کرده و پیامد آن را نیز پیش‌بینی کند. همدلی با تأثیر بر عوامل رشد اجتماعی از جمله استقلال شخصی، مسئولیت‌پذیری، ارتباط و سازگاری امیدواری، خوش‌بینی و میانه‌روی و خوش‌طبعی، کودکان را قادر به تصمیم‌گیری و انتخاب رفتار مناسب و ابراز آن نموده، توانایی انجام کارها بدون کمک دیگران را کسب می‌کنند و قادر به پذیرش وظایف و نقش‌های محول شده از سوی جامعه می‌گردند. همچنین کسب مهارت‌های هیجانی و عاطفی از طریق همدلی با ایجاد توانایی برقراری ارتباط متقابل و همکاری با دیگران و احساس وحدت اجتماعی به اجتماعی شدن آنان کمک می‌کند. تجربه این نتایج ارزشمند نیز با ایجاد احساس اثربخشی، خودکارآمدی و خودکنترلی، امیدواری و میانه‌روی را در کودکان پرورش می‌دهد.

به طور کل مطالعه حاضر نشان داد که همدلی و هوش موفق بر رشد اجتماعی در کودکان پیش‌دبستانی اثر مستقیم داشته و این دو متغیر می‌توانند در رشد اجتماعی دانش‌آموزان نقش موثری داشته باشند. همچنین نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که آموزش هوش موفق توانسته بر رشد اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی تأثیر معنادار داشته باشد ($P < 0/001$) و رشد کودکان را بهبود بخشد. از این روی با ارتقاء همدلی در کودکان می‌توان نوع نگاه تازه‌ای را به کودک داد و قدرت استدلال، ابداع راه حل برای حل مسأله جدید، قضاوت کردن صحیح، همدلی کردن در شرایط مناسب، بررسی مسئله از زوایای مختلف، احترام به دیدگاه‌های متفاوت را در آنان افزایش داد. تربیت اجتماعی مطلوب و سازگاری با گروه‌های اجتماعی، در تنهایی و بدون فراهم شدن فرصت‌های مناسب امکان‌ناپذیر است. هرچه این فرصت‌ها زودتر فراهم شوند، رشد اجتماعی کودک آسانتر خواهد بود. از این روی، فرستادن کودک به مهد کودک‌ها برای تکمیل و گسترش روابط اجتماعی وی که در محیط خانه و در تماس با کودکان همسال خود بدان نیازمند است، بسیار سودمند است، زیرا در مهدها نه تنها کودک به کنش متقابل با گروه اجتماعی همسال خود می‌پردازد، بلکه مربیان مهدها رفتار اجتماعی وی را در جهت مطلوب هدایت می‌کنند. امروزه به دلایل متعددی کودکان بیشتر از گذشته به مهدهای کودک و مراکز نگهداری سپرده می‌شوند و در آنجا کسی که بیشترین ارتباط را با کودک دارد مربی است که با توجه به توانایی‌ها، مهارت‌ها و بهره‌گیری از هوش موفق و همدلی که از آن برخوردار است و در ارتباط با کودک بکار می‌گیرد نقش مهمی را در انتقال مفاهیم اجتماعی و رشد مهارت‌های اجتماعی به کودک ایفا می‌کند. بر اساس نتایج حاصل از پژوهش حاضر، پیشنهاد می‌شود که از روش آموزش هوش موفق و همدلی در جهت افزایش رشد کودکان پیش‌دبستانی استفاده گردد.

با توجه به اینکه در مطالعه حاضر مشخص گردید بین هوش موفق و رشد اجتماعی در دوران پیش دبستانی رابطه معنی‌داری وجود دارد، از اینرو، پیشنهاد می‌شود به منظور افزایش رشد اجتماعی، به ارائه آموزش‌های مهارت‌های اجتماعی از سنین پایین تر پرداخته شود. در نهایت، توصیه می‌شود برای افزایش رشد اجتماعی کودکان، ارتباط آن را با هوش موفق و همدلی مورد بررسی قرار داد، بو برای نیل به این هدف به برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای اولیا و مربیان آموزش و پرورش اقدام نموده تا از این طریق بتوان با بهره‌گیری از اصول برقراری ارتباط با کودک بتوان، به افزایش رشد اجتماعی کودکان نائل آمد. همچنین نظر به اهمیت هوش موفق و همدلی در زندگی اجتماعی، پیشنهاد می‌شود که در مدارس، برنامه ریزی و هماهنگی لازم جهت استفاده از روش‌های آموزش هوش موفق و همدلی، از طرف مدیر و معلمان و سایر دست‌اندرکاران برنامه‌های آموزش و پرورش انجام گیرد.

سپاسگزاری

مطالعه حاضر برگرفته از پایان‌نامه دکتری رشته روان‌شناسی بود که با شناسه اخلاق (IR. IAU. SRB. REC. ۲۲۳. ۱۳۹۸) به تصویب رسید. پژوهشگران بر خود لازم می‌دانند تا از کلیه مراکز پیش‌دبستانی همکار که ما را در اجرای این طرح یاری رساندند تشکر و قدردانی نمایند.

تعارض منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافی ندارند.

کاربرد پژوهش

به کارگیری این پژوهش در مدارس با برنامه ریزی و هماهنگی لازم جهت استفاده از روش‌های آموزش هوش موفق و همدلی، از طرف مدیر و معلمان و سایر دست‌اندرکاران برنامه‌های آموزش و پرورش کمک عمده ای به مسئولین آموزشی می‌کند.

محدودیت‌های پژوهش

از جمله محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به محدود بودن نمونه مورد بررسی از کودکان پیش‌دبستانی اشاره نمود. همچنین با توجه به اینکه پژوهش حاضر بر روی کودکان پیش‌دبستانی شهر تهران انجام گرفته بنابر این لازم است در تعمیم دادن نتایج آن به سایر گروه‌ها و شهرها احتیاط کرد. محدودیت دیگر پژوهش در کنترل متغیرهای مزاحم مانند طبقه اقتصادی-اجتماعی و سایر ویژگی‌های عاطفی و شخصیتی بود.

منابع:

Resources

1. Sari LE. The Challenges of Parental Involvement in Early Childhood Inclusion. JPI (Jurnal Pendidikan Inklusi). 2020;3(2):92-101.
2. Maleki M., Chehrzad MM., Kazemnezhad Leyli E, Mardani A, Vaismoradi M. Social Skills in Preschool Children from Teachers' Perspectives. children. 2019;6(5):64.
3. Plagerson S.. Integrating mental health and social development in theory and practice. Health policy and planning. 2015;30(2):163-70.
4. Parke RD., Roisman GI., Rose AJ.. Social development: John Wiley & Sons; 2019.
5. Zellweger TM., Chrisman JJ., Chua JH., Steier LP.. Social structures, social relationships, and family firms. Sage Publications Sage CA: Los Angeles, CA; 2019.

6. Besharat MA.. Psychometric properties of Farsi version of the Emotional Intelligence Scale-41 (FEIS-41). *Personality and individual differences*. 2007;43(5):991-1000.
7. Buruck G., Wendsche J., Melzer M., Strobel A., Dörfel D.. Acute psychosocial stress and emotion regulation skills modulate empathic reactions to pain in others. *Frontiers in psychology*. 2014;5:517.
8. Eisenberg N., Fabes R.. Prosocial development. *Handbook of child psychology (Vol. 3, pp. 701-778)*. New York: Wiley and Sons; 1998.
9. Vossen HG., Piotrowski J.T., Valkenburg PM.. Development of the adolescent measure of empathy and sympathy (AMES). *Personality and Individual Differences*. 2015;74:66-71.
10. Moghani MM., Abbasi F., Amani O.. The cognitive brain functions in adolescent survivor of lymphoblastic leukemia. 2018.
11. Inghilleri P.. Phenomenology of Positive Change: Social Growth. *Enabling Positive Change: Sciendo Migration*; 2015: 6-17.
12. MacDonald HZ., Price JL.. The role of emotion regulation in the relationship between empathy and internalizing symptoms in college students. *Mental Health & Prevention*. 2019;13:43-9.
13. Sullivan GM., Artino Jr AR.. Analyzing and interpreting data from Likert-type scales. *Journal of graduate medical education*. 2013;5(4):541-2.
14. Jolliffe D., Farrington DP.. Development and validation of the Basic Empathy Scale. *Journal of adolescence*. 2006;29(4):589-611.
15. Du K., Buchanan M., Hayhurst JG., Ruffman T.. Parent talk about the wellbeing of others in disciplinary situations relates to younger children's empathy. *New Zealand Journal of Psychology (Online)*. 2019;48(1):106-13.
16. Spinrad TL., Gal DE.. Fostering prosocial behavior and empathy in young children. *Current opinion in psychology*. 2018;20:40-4.
17. Raine A., Chen FR.. The cognitive, affective, and somatic empathy scales (CASES) for children. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*. 2018;47(1):24-37.
18. Peets K., Pöyhönen V., Juvonen J., Salmivalli C.. Classroom norms of bullying alter the degree to which children defend in response to their affective empathy and power. *Developmental psychology*. 2015;51(7):913.
19. Van Noorden TH., Haselager GJ., Cillessen AH., Bukowski WM. Empathy and involvement in bullying in children and adolescents: A systematic review. *Journal of youth and adolescence*. 2015;44(3):637-57.

20. Stanley S., Bhuvanewari GM.. Reflective ability, empathy, and emotional intelligence in undergraduate social work students: A cross-sectional study from India. *Social Work Education*. 2016;35(5):560-75.
21. Sternberg RJ., Grigorenko EL.. Successful Intelligence in the Classroom (Retraction of Vol 43, Pg 274, 2010). ROUTLEDGE JOURNALS, TAYLOR & FRANCIS LTD 2-4 PARK SQUARE, MILTON PARK ...; 2019.
22. Lira LAN., Castillo PFN., Marrufo HRM., Melgar A. Mental maps as a strategy in the development of successful intelligence in high school students. 2019.
23. Mintoub MK., Ali FT.. The strategy effect of successful intelligence in the student's achievement of the third grade of the college of education curriculum and teaching methods. *Indian Journal of Public Health Research & Development*. 2018;9(10):736-9.
24. Kaufman JC., Kaufman SB., Plucker JA.. Contemporary theories of intelligence. *The Oxford handbook of cognitive psychology*. 2013:811-22.
25. Sternberg RJ.. Construct validation of a triangular love scale. *European Journal of Social Psychology*. 1997;27(3):313-35.
26. Piqueras JA., Mateu-Martínez O., Cejudo J., Pérez-González J-C. Pathways into psychosocial adjustment in children: modeling the effects of trait emotional intelligence, social-emotional problems, and gender. *Frontiers in psychology*. 2019;10:507.
27. Hirn SL., Thomas J., Zoelch C.. The role of empathy in the development of social competence: a study of German school leavers. *International Journal of Adolescence and Youth*. 2019;24(4):395-407.
28. Berger R.. Stress, trauma, and posttraumatic growth: Social context, environment, and identities: Routledge; 2015.
29. Hadarics M., Kende A.. Moral foundations of positive and negative intergroup behavior: Moral exclusion fills the gap. *International Journal of Intercultural Relations*. 2018;64:67-76.
30. Gordon M.. Roots of empathy: Responsive parenting, caring societies. *The Keio journal of medicine*. 2003;52(4):236-43.
31. Barzegar BK.. Influence of teaching empathy on aggression and social adjustment of girl students. *Influence of Teaching Empathy on Aggression and Social adjustment of Girl Students*. 2015;3(5):77-96.
32. Hooman H.. Understanding the scientific method in the behavioral sciences. Tehran: Samt. 2007.
33. Bryant BK.. An index of empathy for children and adolescents. *Child development*. 1982:413-25.

34. arefi M LM.. Investigating the role of empathy and Machiavellian beliefs in social adequacy and inadequacy of students aged nine to twelve. *Learning and Instruction*. 2011;2011(1):14-21.
35. Eagly AH., Beall AE., Sternberg RJ.. *The psychology of gender*: Guilford Press; 2005.
36. Nasiri E., Tabari R., Salami-Kohan K., Kazem-Nezhad-Leili E. A study on the level of innovation and its related factors in critical care nurses employed in intensive care units. *Journal of clinical nursing and midwifery*. 2013;2.
37. Pedrini D., Pedrini B.C.. *Vineland Social Maturity Scale Profile*. 1973.
38. Moghtaderi N., Refahi Z.. The effectiveness of life values training (Happiness, Peace, Respect, Responsibility, Cooperation, Tolerance) to childs on their social growth and them parents self-efficacy. *Research In Curriculum Planning*. 2011;8:40-7.
39. Langeveld JH., Gundersen KK., Svartdal F.. Social competence as a mediating factor in reduction of behavioral problems. *Scandinavian Journal of Educational Research*. 2012;56(4):381-99.